

LINORYTY

Urządzenia i technika wykonania

Ze względu na duże zainteresowanie się szerszego ogółu Czytelników grafiką i wobec braku odpowiedniej literatury, podajemy krótki opis najprzystępniejszej techniki graficznej, jaką jest niewątpliwie linoryt (rys.

1). Przedstawia on sobą rodzaj druku wypukłego, tak jak drzeworyt, w którym do niewyżłobionej powierzchni przylega farba drukarska i z tych wystających części przenosi się na papier przy drukowaniu. Linoryt wywodzi swą nazwę od linoleum. Asortyment materiałów używanych w tej technice jest jednak dość duży. Wystarczy wymienić gumolit, gumoleum i różne tworzywa sztuczne wytwarzane przez przemysł chemiczny. Rytowanie w tych materiałach jest dość łatwe i pozwala na osiągnięcie czystych i ostrych konturów. Wspomnieć należy również o dużej przydatności płytek gipsowych odlewanych na szkło w drewnianych listewkowych ramkach. Dzięki dobrej przydatności wymienionych materiałów na skrawanie, można ręcznie z dużą swobodą, za pomocą ryłców, wykonać w tych materiałach dobre klisze rysunku kreskowego oraz dobre klisze rysunku składającego się z dużych płaszczyzn.

W celu bezpiecznego i wygodnego rytowania należy gumolit przykleić lub przybić gwoździkami do deseczki (rys. 2). Powierzchnię gumolitu zagruntować na białą (cienka warstwa akwareli białej lub pasty do zębów) i nanieść na nią rysunek. Potem trzeba ostrym nożykiem lub ryłcem nacinać obydwa brzegi każdej narysowanej linii, a następnie dłutem żłobić nierysowane płaszczyzny pozostałe między kreskami. W sprzedaży znajdują się różne ryłce i dłuta, z których można skompletować sobie niezbędne narzędzia. Można jednak wykonać je i w własnym zakresie.

A oto zestaw niezbędnych ryłców i dłut.

1. Nóż do przecinania gumolitu i nacinania cienkich kresek. Można ten nóż wykonać ze starego noża kuchennego, szlifując go na tarczy karborundowej wg załączonego rysunku 3.

2. Ryłec czworokątny o równomiernej grubości, wysoko zeszlifowany i wypolerowany służy do rytowania (rys. 4). Można go wykonać ze zużytego pilnika o przekroju kwadratowym do 6 mm, szlifując go na oselce karborundowej i marmurku.

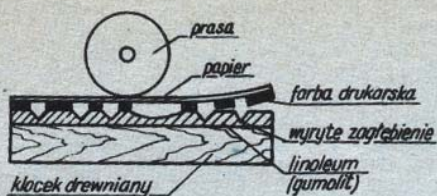
3. Ryłec fasetowy o płaskich ściankach ma takie samo zastosowanie, jak ryłec czworokątny. Posiada on wydłużone ostrze, dzięki czemu zapewnia dobre prowadzenie i wykonanie delikatniejszego rytowania. Do rytowania w gumolicie można ryłec fasetowy wykonać z trójkątnego zużytego pilnika o przekroju trójkątnym i grub. do 8 mm. (rys. 5)

4. Dłuto półokrągłe cienkie grub. 3—5 mm służy do żłobienia różnych linii półokrągłych cieńszych i płytszych, szerszych i głębszych oraz do podbierania płaszczyzny (rys. 6). Doskonale dłutka tego rodzaju o różnym zastosowaniu można wykonać z drutu ze starych parasoli (rys. 7). W tym celu należy drut łamać w imadle przy użyciu młotka i następnie dokładnie zaostrić go od spodu na kamieniu karborundowym i marmurku.

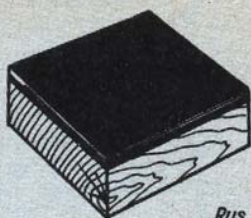
5. Dłuto półokrągłe szersze (o szer. do 8 mm) służy do podbierania płaszczyzn (rys. 8). Do prac graficznych można również przystosować dłuta rzeźbiarskie lub stolarskie.

Szlifowanie ryłców i ostrzenie dłut warunkuje pomyślną pracę. Stal ze starych pilników i parasoli nie jest gatunkowo wysokiej jakości, ale do rytowania w gumolicie i gipsie wystarczająco dobra.

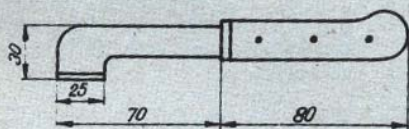
Należy tylko nadać ryłcom właściwy kształt i nienaganny szlif oraz starannie je wypolerować. Czynniki te zapobiegają bowiem poślizgowi i zapewniają szybkie i pewne cięcia. Długość ryłca i dłuta w zależności od dłoni długiej lub krótkiej powinna wynosić od 100 do 120 mm, a

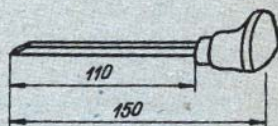
Rys. 1.

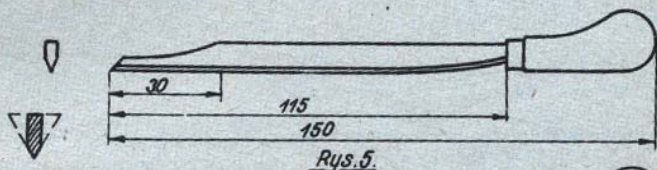
Rys. 2.

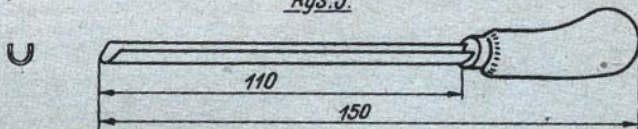
Rys. 3.

Rys. 4.

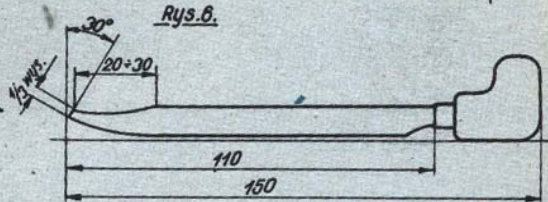
Rys. 5.

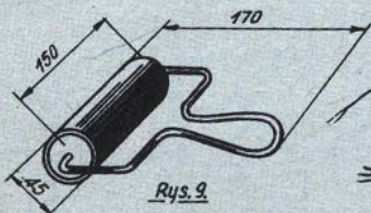
Rys. 6.

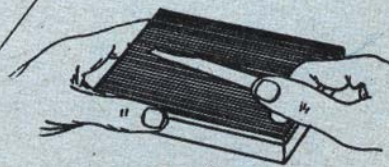
Rys. 7.

Rys. 8.

Rys. 9.

Rys. 10.

razem z trzonkiem nie przekraczać 130—150 mm. Aby rylec lub dłuto skrócić, należy umocować je w imadle końcem obsady do góry i uderzeniem młotka koniec ten odłamać. Szlifować na toczeniu piaskowcowym najpierw grzbiet ryłca, potem boczne powierzchnie i wreszcie dolną prowadnicę. Szlifowanie na tarczy karborundowej wymaga częstego chłodzenia wodą. Powierzchnię tnącą zeszlifować na osełce pod $\sphericalangle$ 30—40° i sprawdzić, jak tnie, aby nie używać ryłców źle zastrzonych. Dobrze zeszlifowany (zastrzony) rylec nie ślizga się po paznokciu, tylko go rysuje. Dolną prowadnicę i powierzchnie boczne należy wypolerować na bardzo drobnym płótnie szmerglowym i na skórce. Szlifowanie i polerowanie ryłca trzeba wykonywać wzdłuż prowadnicy. Dłuto zeszlifować i ostrzyć można tylko od spodu.

Trzonki ryłców i dłut powinny być utoczone z drewna twardego i ściśle w formie krótkiej gruszki (po odsadzeniu ryłca) spłaszczonej u spodu.

Prawidłowe trzymanie ryłca i dłuta ma miejsce tylko wówczas, gdy uchwycimy trzonek mocno we wklęśnięcie prawej dłoni, a rylec lub dłuto ujmijemy z obu stron kciukiem i palcem wskazującym (rys. 10). Trzy pozostałe palce przylegają do ryłca, aby przy rytowaniu nie przeszkadzały. W czasie pracy przy rytowaniu linii prostych rylec ze sta-

łym naciskiem przesuwamy ku przodowi uważając przy tym, aby rylec nie przechylał się na boki. Lewą ręką trzymamy klocek. Przy rytowaniu linii krzywych ryłca trzymamy w miejscu, a lewą ręką naprowadzamy klocek z gumolitem wprost na rylec. Następuje więc współdziałanie obu rąk, dające w efekcie poprawne linie koliste.

Ręczne odbijanie ryciny wymaga użycia następujących przyborów: płyty szklanej, wałka gumowego i łyżki blaszanej oraz farby drukarskiej.

1. Płyta szklana o wym. 250 × 500 × 6 mm.

2. Twardy wałek gumowy (rys. 9). Można go wykonać nakładając gładką twardą gumę w postaci rury na drewniany wałek, do którego wprawiamy uchwyt.

3. Łyżka blaszana.

4. Farba drukarska, którą wałkiem gumowym rozrabia się na szkle, i następnie rozprowadza równomiernie po całej powierzchni wykonanej kliszy.

Gdy powierzchnia gumolitu dobrze jest nasycona farbą, nakłada się na nią arkusik papieru (biały pelur) i pociera mocno łyżką lub kostką introligatorską. Pod wpływem mocnego i długiego pocierania farba przylega do papieru, a po zdjęciu arkusika otrzymujemy na nim dokładne odbicie rysunku.

Michał Rosolak

